

Małgorzata KARWATOWSKA

**Formularz protokołów elekcji rzemieślników lubelskich
(1590—1650) ***

Formulaire des protocoles des élections des artisans lublinois (1590—1650)

Формуляр протоколов составляемых во время выбора люблинских ремесленников
(1590—1650)

Celem niniejszego artykułu jest analiza protokołów elekcji rzemieślników lubelskich z lat: 1590—1650,¹ w której zamierzam przedstawić najważniejsze składniki tekstu, tj. formuły obligatoryjne i fakultatywne. Zadanie niniejsze wydaje się interesujące z kilku powodów:

1) lubelskie dokumenty cechowe nie były poddawane analizie języko-stylistycznej, podczas gdy mamy takie badania z innych miast Polski;²

2) styl urzędowy grupy socjalnej, jaką stanowią rzemieślnicy, jest stosunkowo mało znany, szczególnie w XVII wieku;³

* Autorka jest doktorantką w Zakładzie Języka Polskiego UMCS. Artykuł opracowany został na podstawie materiału zebranego podczas gromadzenia archiwaliów do pracy doktorskiej.

¹ Badania swoje ograniczyłam czasowo (1590—1650), uznając że sytuacja zarówno w kraju, jak i w cechach uległa w drugiej połowie XVII w. zasadniczym zmianom, gdyż wówczas następuje stopniowy upadek cechów spowodowany wojnami.

² M. Kamińska: *O języku księgi cechowej miasta Łasku (1640—1836)*, „Rozprawy Kom. Jęz., ŁTN”, t. XI, Łódź 1965, s. 34—49; E. Piotrowicz: *Uwagi o języku księgi cechu kupców miasta Piotrkowa Trybunalskiego*, „Rozprawy Kom. Jęz. ŁTN”, t. XVIII, Łódź 1972, s. 159—173; H. Wiśniewska: *Polszczyzna przemyska wieków XVII—XVIII*, Wrocław 1975.

³ Sąd ten potwierdzają m.in. P. Zwoliński: *Gramatyki języka polskiego w XVII wieku jako źródło poznania ówczesnej polszczyzny*, „Por. Jęz.” 1956, s. 257; I. Bajerowa: *Kształtowanie się systemu języka literackiego w XVIII wieku*, Wrocław 1964; T. Majewska: *Z historii polskiego języka kancelaryjnego*, „Por. Jęz.”, 1968, nr 6, s. 306—317; H. Wiśniewska: *Stylistyczne i socjalne odmiany polszczyzny lublinian XVII wieku*, Lublin, 1977, s. 4.

3) być może formularz protokołów elekcji rzemieślników lubelskich zawierał charakterystyczne cechy inne od tych, jakie występowały w zapisach cechowych pozostałych miast w Polsce i warto tę inność lub tożsamość zauważyć.

Aby rozstrzygnąć te zagadnienia, dokonałam ekscerpcji 30 protokołów elekcji z ksiąg rzemieślników lubelskich.⁴ Dla ukazania, jaki kształt językowo-stylistyczny mają te teksty, cytuję kilka typowych przykładów z różnych cechów (tekst modernizuję według „Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX w.”, red. K. Lepszy, Wrocław 1953), np.:

„Anno Domini 1597. Elekcya. Stała się elekcya i zgodne obranie cechmistrzów prze bracią wszystką, w cechu zupełnie siedzącą, kiedy obrali na cechmistrzostwo głównych i nam dobrze znajomych, i zachowałych Panów Piotra Wirzbka i Pana Wincentego Ampla, jako młodszego bracią swą, i mieszczany także rzeźniki lubelskiego którym to wszystkiego skarbu przywilejów i wszystkiego skrzynką do tego należącego zlecili. Cis nowo obrani cechmistrzowie skrzynkę sprawy ich do cechu należącemu do opieki swej wzięli to na rok 1597 do tego gotowych pieniędzy złotych pięćdziesiąt polskich i dwa do tego armatę wszystką służącą (III, 1597, 43)⁵;

Anno Domini 1610. Electio Seniorum. Stała się elekcya cechmistrzowska w pomiędzy po Trzech Królach Panowie Bracia z pośrodku samych siebie wybrali cechmistrzowie starsze. Naprzód starszego Pana Jendrisza Schalera konwisarza podle niego drugiego Pana Marcina Winogrodzkiego ślosarza K.I.M. miasta Lublina, którzy obrani przyjęli skarb bracki pieniądze gotowych złotych 195 oprócz fantów. Na których fantach złotych 120 polskiej monety przyjęli od braciej” (I, 1610, 5);

„Anno Domini 1645. Stało się w dzień elekcyej cechmistrzowskiej w cechu naszym bednarskim, stalmaskim, kołodziejskim, powroźnickim, iż Panowie Bracia wyżej mianowani obrali przez wota swoje na rok terazniejszy wzywz mianowany 1645. To jest Pana Wojciecha Skaczedowskiego starszem cechmistrzem, bednarza Pana Wojciecha kołodzieja Strzewowskiego młodszym, którym wszelki urząd i szanowanie co by to było przez szkody cechowej naprzód co im zlecił skarb to jest przywileja Pana Króla Jego Mości naszego pieczęć srebra krzyżyk cecha i sprzęty wszystkie cechowe pieniądze, suma i od Panów Braci złotych 18 polskich” (II, 1645, 65);

„Anno Domini 1645. Stało się w dzień elekcyej cechmistrzowskiej w cechu naszym bednarskim, stalmaskim, kołodziejskim, powroźnickim iż Panowie Bracia przez wota swoje na rok terazniejszy 1650 Panów cechmistrzów obrali to jest P. Wojciecha Macedonskiego starszym rzemieślnikiem bednarskiego, a Pana Wojciecha Karniowskiego rzemieślnikiem powroźniczym młodszym, którym wszelki urząd i szanowanie co by było bez szkody cechowej naprzód im zlecił skarb bracki do tego to jest Prawa Króla Jego Mości pieczęć, srebrną, cechę, krzyżyk, także armatę według rejestru cechowego i inne rzeczy do pogrzebu należące” (II, 1650, 45).

⁴ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie: I. Księga mieczników lubelskich nr 1; II. Księga bednarzy, kołodziej, stelmachów, powroźników nr 6; III. Księga rzeźników lubelskich nr 11; IV. Księga rzeźników lubelskich nr 13. Warto dodać, że wybór ksiąg jest bardzo ograniczony z powodu stosunkowej szczupłości zbioru.

⁵ Pierwsza cyfra oznacza numer księgi, druga — rok, w którym pisany był protokół elekcji, a trzecia — stronę, na której protokół został umieszczony.

Pobieżny rzut oka na te protokoły pozwala wyróżnić trzy podstawowe formuły⁶ tekstu: formułę czasu, formułę elekcji mistrzów, formułę stanu majątkowego cechu.

A. Formuła czasu zawiera informacje o różnym stopniu dokładności: informuje się o roku odbytej elekcji albo o dniu zebrania rzemieślników.

Składnik obligatoryjny stanowi w formule czasu wiadomość o roku odbytej elekcji, która występuje we wszystkich protokołach, np.: „Anno Domini 1590. Stała się elekcja...” (III, 1590, 23); „In Nomine Dni 1639. Stała się elekcja cechmistrzowska” (I, 1639, 5); „Anno Domini 1650 (...) Iż Panowie Bracia przez wota swoje na rok terazniejszy 1650 panów cechmistrzów obrali” (II, 1650, 45).

Składnikiem fakultatywnym tej formuły okazują się dane o dniach zebrania rzemieślników, które oznaczone były kalendarzem kościelnym, a więc nazwami świąt stałych lub ruchomych, np.: „Stała się elekcja cechmistrzowska z rządzenia Ducha Świętego w niedzielę dzień po Trzech Królach” (I, 1639, 5); „Była schadzka przy braciej rzemiesła cechu naszego lubelskiego w pierwszą środę po Niedzieli Białej” (IV, 1604, 59); „Stała się elekcja cechmistrzowska z rządzenia Ducha Ś w dzień Trzech Królów” (I, 1643, 6).

W większości protokołów piszący precyzują dość dokładnie termin spotkania rzemieślników, tzn. podają dzień i rok elekcji, w kilkunastu jednak pomija się dane o dniu zebrania, odsyłając do konsytuacji znanej braciom. Można wnosić z powyższego, że był to termin stały i informacje ogólne spełniały wymogi urzędowej jednoznaczności.

Miejsce w tekście formuły czasu nie jest ustabilizowane, na ogół występuje we wstępie (26 razy), czasem pojawia się na końcu (4 razy).

B. Analiza obligatoryjna formuły elekcji mistrzów pozwala stwierdzić, że stanowi ją tytułatura,⁷ która składa się z imienia i nazwiska, epitetów godnościowych, informacji o wykonywanym zawodzie i danych o obywatelstwie.

Epitet ‘sławny, sławetny, sławietny || famatus’ to najczęściej uznany tytuł mieszczański określający, że mistrz ten jest jednocześnie członkiem rady miasta, np.: „obraliśmy wespółku siebie sławnego P. Jana Stołkowskiego także i P. Szczęsnego Dubowicza” (I, 1643, 6); „Famati Benedictus Thuczek et Stanislaus Kukrowicz” (IV, 1617, 11). Inne przymiot-

⁶ Formuła według *Słownika wyrazów obcych to (wzorzec, reguła)*, zwięźle wyrażone prawo ogólne, przepis, zasada, prawidło. W niniejszym artykule przez formułę rozumiem dłuższy odcinek tekstu wyrażający tę samą myśl z identyczną lub podobną werbalizacją (leksyka, frazeologia). Główną cechą formuły stanowi powtarzalność werbalna na tle powtarzalności sytuacji.

⁷ H. Wiśniewska: *Tytułatura Sebastiana Fabiana Klonowica, „Jęz. Polski”*, R. LXII, 1982, s. 3—10.

niki: 'główny, dobrze znajomy, zachowały, świadomy || dobrze świadomy', nie mają tak konwencjonalnego charakteru, spotyka się je okazjonalnie i rzadko, np.: „głównych i nam dobrze świadomych i zachowałych Panów Błażeja Żeniowskiego na ten czas starszego i Piotra Wyrębka jako młodszego” (III, 1594, 41); „obrali na cechmistrzostwo głównych i nam dobrze znajomych i zachowałych Panów Błażeja Zionia i Pana Piotra Wyrębka jako młodszego” (III, 1595, 43).

Przytoczone epitety nie posiadają nacechowania emocjonalnego. Występują one synonimicznie (po trzy określenia), a podkreśla się nimi różne treści, np. status w cechu (główni), wzajemną znajomość (dobrze znajomi, nam dobrze świadomi) i wieloletnie mieszkanie w Lublinie (zachowali). Wielokrotnie pomija się przymiotniki godnościowe, a ich miejsce zajmuje tylko rzeczownik, 'pan', który stanowi już tytuł konwencjonalny, sygnujący dystans oficjalny do cytowanej osoby, np.: „Naprzód starszego Pana Jakuba Piekutsa miecznika lubelskiego, podle niego Pana Stanisława Łowickiego zegarmistrza K.J.M. miasta Lublina” (I, 1606, 3). Po imieniu i nazwisku podawano stosunkowo często informacje o zawodzie wybranej osoby, np.: „Pana Mikołaja Dołkowicza miecznika podle niego Pana Marcina Winogrodzkiego ślosarza” (I, 1613, 4), „Pana Jendresza Schalera konwisarza podle niego Pana Mikołaja miecznika Dołkowicza” (I, 1611, 5). „P. Wojciecha Macedońskiego starszym rzemienia bednarskiego, a Pana Wojciecha Karniowskiego rzemienia powroźniczego młodszym” (II, 1650, 45).

Na ostatniej pozycji znajdują się informacje o obywatelstwie, np.:

„Panów Błażeja Żeniowskiego na ten czas starszego i Piotra Wyrębka jako młodszego bracią swą i mieszczany także rzeźniki lubelskie” (III, 1594, 41), „Pana Marcina Baranowicza ślosarza mieszczanina lubelskiego podle niego Mikołaja miecznika Dołkowicza także mieszczanina lubelskiego” (I, 1607, 4).

Za człon obligatoryjny formuły elekcji należy uznać imię i nazwisko rzemieślnika, za człony fakultatywne, w których zmieniano dokładność danych lub je pomijano — nazwy zawodowe, epitety godnościowe i dane o obywatelstwie miasta. W protokołach elekcji dostrzegamy skracanie i opuszczanie składników fakultatywnych, np. **sławetny, sławny || famatus** — pojawia się zaledwie w 9 protokołach; **główny, zachowały, świadomy, znajomy** — 3 razy; zawód podano w 18 protokołach elekcji, dane „obywatelskie” zasygnalizowano w 8 tekstach.

C. Formuła stanu majątkowego cechu określana mianem skarbu cechowego lub brackiego zawiera wzmiankę o sumie pieniędzy, którą przekazywano nowo wybranym mistrzom, wiadomość o zachowaniu dokumentów, praw i przywilejów cechowych, informacje o powierzeniu cechmistrzom pieczęci cechowej, wykaz broni oraz innych przedmiotów należą-

cych do majątku cechowego, jak srebrne krzyże czy fanty. Oto przykłady:

„Którym to wszystkiego skarbu przywilejów i wszystkiego skrzynką do cechu tego należącego i zwierzchność cechu swego niniejszego zlecili” (III, 1594, 41); „którzy to obrani przyjęli skarbu cechowego pieniędzy gotowych złotych polskich sto, i złotych dziewięć, i groszy dziesięć, oprócz fantów srebrnych, na których fanciech jest sumy porachowanej przy sesyjce braterskiej złotych polskich sto dwadzieścia i cztery złote, i groszy piętnaście. Do tego pieczęć srebrna cechowa, armata cechowa, która jest w inszym rejestrze i mają ją odebrać od panów braci według inwentarza” (I, 1608, 4); „którym wszelki urząd i szafowanie co by to było przez szkody cechowej naprzód co im zlecili skarb bracki to jest pieniędzy gotowych sto: 16 do tego pieczęć srebrną i łyżkę srebrną cechę krzyżyk także i armatę cechową według rejestru także i insze rzeczy do pogrzebu należące” (III, 1643, 73).

Nie wszystkie protokoły elekcji rzemieślników lubelskich zawierają tak dokładny wykaz majątku cechowego. Konieczne wydają się informacje o przekazaniu praw i przywilejów cechowych ze skarbem brackim, zwanym inaczej „skrzynką”, natomiast fakultatywnie pojawiają się dane o zawartości owego skarbu czy „skrzynki”, a więc informacje o pieczęciach, pieniądzach, srebrnych krzyżach, fantach czy też rzeczach używanych podczas uroczystości żałobnych. Brak w ogóle wzmianek o majątku cechu w protokołach elekcji mieczników lubelskich z roku 1638, 1639, 1645 i 1648.

Na podstawie analizy można wnioskować, że przy pisaniu protokołów elekcyjnych posługiwano się formularzami.⁸ Każdy z piszących powielał ów schemat zapisu i przestrzegał podania wiadomości koniecznych, ale ich dokładność zależała już od kompetencji piszącego. Ta kompetencja sprawiała, że protokół mógł być długi lub krótki.

Jeśli piszący ograniczał się tylko do formuł obligatoryjnych, to protokół stawał się krótki, a jeśli wprowadzał do niego informacje bardziej szczegółowe tekst ulegał wydłużeniu. Oto przykłady dwóch kontrastowych protokołów:

„In Nomine Domini 1638. Stała się elekcyja cechmistrzowska z rządu Duchy S w niedziele pierwszą po Trzech Królach obraliśmy z pośrodku siebie sławnego pana Jana Stołkowskiego, także pana Kaspra Rybytowicza” (I, 1638, 5);

„Anno Domini 1608. Stała się elekcyja cechmistrzowska. W niedzielę pierwszą po Trzech Królach: Panowie Bracia z pośrodku samych siebie wybrali cechmistrze starsze, którzy też w przeszły rok byli. Naprzód P. Marcina Baranowica ślosarza

⁸ Istnienie formularzy stwierdza wielu badaczy z historii naszych dziejów, m.in. M. Trojanowska: *Dokument miejski lubelski od XIV do XVIII wieku*, Warszawa 1977, s. 22—25. Wyodrębnia ona w dokumencie lubelskim następujące formuły: inwokację, formułę perpetuacyjną, arengę, intytulację, promulgację, narrację, koroborację, datację i podpisy. Z wymienionych składników w protokołach elekcji występują tylko datacja.

starszego, a Pana Mikołaja Dołkowica miecznika podle niego, którzy to obrani przyjęli skarbu cechowego pieniędzy gotowych złotych polskich sto, i złotych dziewięć, i groszy dziesięć, oprócz fantów srebrnych, na których fanciech jest sumy porachowanej przy sesyjnej braterskiej złotych polskich sto dwadzieścia i cztery złote, i groszy piętnaście. Do tego pieczęć srebrna cechowa, armata cechowa, która jest w inszym rejestrze: i mają ją odebrać od panów braci według inwentarza" (I, 1608, 4).

Warto zaznaczyć, że takie same dane zawierają protokoły elekcji pisane po łacinie, np.:

„Electio Seniorum. Ad laudem et maiorem Dei gloriam, ad bonam famam nomenque huius. Civitatis tum et ad bonum regimen huius Contubernii ex unanimi tam Senioreum quam Juniorum Contubernii huius fratrum consensu electi sunt in fratres Seniores ad annum praesentem Famati Benedictus Tluczek et Stanislaus Kukrowicz, quibus totum negotium contubernale potestatesque hoc idem Contubernium rebus ex gubernans, Summamque realis in thesauro Fraternalitatis videlicet florenos ducentos et sexaginta cum Privilegiis" (IV, 1617, 11).

Okazuje się, że protokoły te nie różnią się niczym od schematów w języku ojczystym, zawierają te same dane, jakie wystąpiły w protokole napisanym po polsku.

Do sformalizowania protokołów przyczyniło się urzędowe słownictwo i frazeologia. Słownictwo można podzielić na: prawno-urzędowe ogólne, tj. właściwe różnorodnym tekstom urzędowym oraz prawno-rzemieślnicze. Oto krótki słownik wyrazów o charakterze prawno-urzędowym ogólnym: fant (G:⁹ przedmiot ruchomy zabierany szkodnikom, dłużnikom i złodziejom, dla zabezpieczenia pretensji); „oprócz fantów srebrnych, na których fanciech jest sumy porachowanej przy sesyjnej braterskiej złotych polskich sto dwadzieścia i cztery złote, i groszy piętnaście" (I, 1608, 4); inwentarz (L:¹⁰ spisek rozmaitych rzeczy, dla snadniejszego pamiętania, należenia, przypomnienia); „mają ją odebrać od panów braci według inwentarza" (I, 1608, 4); pieczęć (L: naczynie do pieczętowania); „także skrzynkę cechową z przywilejami pieczęcią" (III, 1590, 23); prawo (L: ustawa, rozporządzenie); „to jest prawa, króla J.Mci" (II, 1651, 45); przywilej (L: zwolenstwo, prawo prywatne); „przywileje K.J.M." (II, 1647, 43); rejestr (L: wykaz, lista); „także armatę według rejestru cechowego" (II, 1650, 43); kwitować (SW:¹¹ wywiązywać się z przyjętych przez siebie zobowiązań);

⁹ G = Z. Głogier: *Encyklopedia staropolska*, t. 1—4, Warszawa 1972.

¹⁰ L = S. B. Lunde: *Słownik języka polskiego*, t. 1—6, Warszawa 1807—1814.

¹¹ SW = J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzka: *Słownik języka polskiego*, tzw. *Warszawski*, t. 1—8, Warszawa 1900—1927.

„Kwitujemy Pana Błażeja Żienia, ze dwudziestu złotych” (III, 1597, 47);
 szafować (SW: hojnie rozdzielać); „Którym wszelki urząd i szafowanie co by było bez szkody cechowej” (II, 1650, 45).

Słownik prawno-rzemieślniczy:

brat (młodszy, starszy) (L: wyzwolony uczeń, towarzysz); „Stała się elekcyja i zgodne obranie cechmistrzem przez bracią wszystką” (III, 1594, 41); „tak starszych jako i młodszych braciej” (II, 1643, 73); „jako młodszego bracią swą” (III, 1597, 43);
 cecha (B:¹² znak cechowy, którym zawiadamiano o zebraniu); „Na obesłanie cechy naszej bednarskiej” (II, 1643, 43); „cecha i sprzęty wszystkie” (II, 1645, 65);
 cechmistrz (młodszy, starszy) (L: starszy mistrz cechu); „Panów cechmistrzów to jest Pana Wojciecha Kwaśniaka rzemiosła bednarskiego starszym, Pana Sebastiana Stalmacha Truchłą młodszym” (III, 1648, 5);
 cechmistrzowstwo (L: urząd cechmistrza); „Kędy obrali na cechmistrzowstwo” (III, 1594, 41);
 elekcja cechmistrzowska (wybory na stanowisko cechmistrza); „Stała się elekcyja cechmistrzowska” (I, 1613, 4);
 schadzka (L: zebranie, zgromadzenie); „Była schadzka przy braciej rzemiosła cechu naszego lubelskiego” (IV, 1604, 59);
 sesja braterska (narada, obrady rzemieślników); „przy sesyjce braterskiej” (I, 1608, 4);
 skarb (suma pieniędzy posiadanych przez cech); „który obrani przyjęli skarb bracki pieniędzy gotowych 25” (I, 1605, 3);
 skrzynka (skrzynka, w której przechowywano przywileje i skarb cechu); „także skrzynkę cechową z przywilejami pieczęcią” (III, 1590, 23).

Warto dodać, że słownictwo to różni się od terminów cechowych występujących w Tarnowskich Górach i Przemyślu. „W Tarnowskich Górach na należności cechowe składały się w tym czasie: opłata zwana **przepowiedne, przypowiedka** lub **przypowiedź** i składana do **lady** cechowej; podejmowanie towarzyszy **swacznąą**, wykonanie **majstersztuki** i odsłużenie **młodstwa**, natomiast w Przemyślu powinności cechowe obejmowały opłaty zwane tu **wpisne** lub **wstępne** i składane do **skrzynki** cechowej, wydanie **kolacji** dla towarzyszy, wykonanie sztuki cechowej i odsłużenie **młodszeństwa**”.¹³ Oczywiście Lublin ma podobne słownictwo jak Przemyśl, co potwierdza sąd autorki o wspólnocie językowej Małopolan.

¹² B = A. Brückner: *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1926.

¹³ A. Kowalska: *Badania diachroniczne nad regionalnymi odmianami polszczyzny*, „Biul. PTJ”, z. XXXVII, Wrocław 1980, s. 113.

Sformalizowaniu protokołów sprzyjają połączenia frazeologiczne, które odnoszą się do kontekstu:

jednostajne głosy ('L: z drugimi zgodne'); „Panowie Bracia, rzemiosł wszystkich mianowanych jednostajnymi głosy... obrali” (II, 1635, 5);
przez wota swoje ('SW: głos w wyborach, decyzja wyrażana w głosowaniu');
„przez wota swoje na rok terażniejszy 1648 obrali” (II, 1648, 53);
zgodne głosy ('jednomyślność'); „zgodniemi głosy wszyscy wespół obrali” (II, 1590, 23).

wyżej mianowani ('wcześniej ustanowieni'); „iż PP. Bracia wyżej mianowani (...) obrali na rok terażniejszy 1647 panów cechmistrzów” (II, 1647, 56).

Sformalizowaniu tekstu sprzyja również wyłącznie słownictwo oficjalne (imiona i nazwiska cechmistrzów, nazwy cechów, formuły obligatoryjne: czasu, elekcji mistrzów i stanu majątkowego cechu). Służy mu także nominalizacja składni, gdyż mamy tu mało orzeczeń, a znajdujemy je zawsze w tej samej kolejności w protokołach elekcji, stąd uznać je można za niezbędne składniki protokołu: **stała się + wybrali** (lub: **obrali, obraliśmy, zostali obrani, obranie**) + **zlecili** (lub: **przyjęli, wzięli**).

Cały protokół elekcji jest bowiem jednym zdaniem wieloskładowym, złożonym z trzech zdań upodrzedzonych. Owo upodrzedzenie składni jest przejawem intelektualizacji stylu urzędowego protokołu. W tym stylu dąży się do precyzji i urzędowej jednoznaczności, którą osiąga się poprzez:

— rozbudowanie grupy nominalnej, np. wyliczanie ważnych informacji szczegółowych, np.: „w cechu naszym bednarskiem stalmaskiem kołodziejskiem powroźnickiem” (II, 1645, 65),

— uściślanie danych ogólnych szczegółowymi, np.: „co im zlecili skarb bracki to jest pieniędzy gotowych sto: 16” (II, 1643, 73),

— zdania rozwijające, dopowiadające, przydawkowe, np.: „którym wszelki urząd i szafowanie co by było przez szkody cechowej naprzód co im zlecili” (II, 1648, 53).

Porównanie protokołów elekcji z Lublina z innymi, np. z Łasku, Przemysła, Piotrkowa Trybunalskiego, pozwala stwierdzić, że reprezentują one stan typowy dla ówczesnego formularza. Są one bliskie protokołom rzemieślniczym innych miast, stąd nasuwa się wniosek, że taki sam formularz obowiązywał w całej Polsce.

Dla zobrazowania przytoczę przykład protokołu z 1664 roku wynotowany z Księgi cechowej miasta Łasku, który nie różni się prawie niczym od protokołów elekcji rzemieślników lubelskich:

„Anno Domini 1664. Die 3 February. Contubernium Congregatum per nos famatos fratros Seniores. Za radom i stwierdzeniem tak starszych weśrednich i młodszych braci cechu naszego kowalskiego Electiam odprawowaliśmy przez te czasy postanowiliśmy między sobom brata za starszego Adama Sklarza dla opatrności i rządu dobrego cechmistrzem starszym”.

Podobieństwa lubelskich protokołów elekcji z protokołami z miasta Łasku polegają na zbieżności formuł czasu i elekcji mistrzów, brak jedynie informacji o inwentarzu cechowym.

Słownictwo specjalistyczne występujące u rzemieślników z Lublina, np. **brat** (starszy, młodszy), **cech**, **cehmistrz**, **elekcja cechmistrzowska**, jest podobne do tego, jakie znajdujemy w protokołach przemyskich. Różnice zauważamy natomiast w połączeniach frazeologicznych, gdyż np. rzemieślnicy lubelscy i przemyscy obierają mistrzów **jednostajnymi** lub **zgodnymi głosy** || **przez wota swoje**, zaś bracia z Łasku dokonują wyboru **za radą i stwierdzeniem ogółu zebranych**. W Lublinie braciom powierzono **wszelki urząd i szafowanie co by było przez szkody cechowej**, a w Łasku cechmistrza obierano **dla opatrności i rządu dobrego**.

Na zakończenie stwierdzić należy, że dzięki przestrzeganiu w zapisie pełnej informacji o czasie, elekcji mistrza i stanie majątkowym cechu oraz zachowaniu w zdaniu stałych orzeczeń (**stała się, wybrali, zlecili**), a także sformalizowaniu i lapidarności protokoły elekcji rzemieślników lubelskich charakteryzowały się przejrzystością i jasnością toku przekazywanych informacji. Można więc twierdzić, że pisarze lubelscy byli ludźmi znającymi biegle swój ojczysty język i wyznaczniki stylu urzędowego.

R É S U M É

Le but de l'article ci-dessous est l'analyse des protocoles des élections des artisans lublinois pendant les années 1590—1650 dans laquelle on présente les composantes les plus importantes du texte, c'est-à-dire: les formules obligatoires et facultatives.

Pour résoudre ces problèmes on a décortiqué 30 protocoles des livres des artisans lublinois qui se trouvent dans les Archives Nationales de la Voïvodie de Lublin. A partir de ces protocoles on a distingué trois formules fondamentales du texte: formule du temps, formule de l'élection des maîtres, formule de l'état financier de la corporation.

On a conclu que pour écrire les protocoles des élections on utilisait les mêmes types de formulaires. On a remarqué également que les textes prenaient des formes rigoureuses du vocabulaire: juridico-administratif général et juridico-artésanal.

A la fin de cet article on a comparé les protocoles des élections de Lublin avec d'autres, par exemple: de Łask, Przemyśl, Piotrków Trybunalski; ce qui a permis de confirmer qu'ils représentent un état typique pour le formulaire de l'époque.

Р Е З Ю М Е

Целью настоящей статьи является анализ протоколов, составленных во время выборов люблинских ремесленников (1590—1650 гг.), в котором рассмотрены важнейшие составные элементы текста, т.е. обязательные и факультативные формулы.

Для того, чтобы решить эти вопросы, автор совершил выборку текстов 30 протоколов из книг люблинских ремесленников, хранящихся в Государственном воеводском архиве Люблина. На их основе выделено 3 основные формулы текста: формулу времени, формулу выбора мастеров и формулу имущественного состояния ремесленного цеха.

Сделали вывод о том, что при писании протоколов выборов пользовались постоянными формулярами. Отмечена также формализация текста при помощи лексики: общая право-официальная и право-ремесленная.

В заключение автор сравнивает протоколы выборов из Люблина с протоколами из других местностей, например из Ласека, Пшемысля и Петркув-Трибунальски. Сравнение дает возможность сделать вывод, что этот формуляр был типичным для того времени.